

Несправжні (імітаційні) засоби, застосовані під час проведення НС(Р)Д, використовуються у процесі доказування у вигляді первинних засобів чи знарядь вчинення злочину, крім випадків, якщо суд встановить порушення вимог КПК України під час проведення відповідної НС(Р)Д.

Також під час проведення НС(Р)Д можливе негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, порядок якого передбачений ст. 274 КПК України. Негласне отримання зразків для порівняльного дослідження може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання відповідно до статті 245 КПК України «Отримання зразків для експертизи» у Главі 20 «Слідчі (розшукові) дії» неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження.

Негласне отримання зразків здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором.

У клопотанні слідчого, прокурора про надання дозволу на негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, та в ухвалі слідчого судді додатково зазначаються відомості про конкретні зразки, які планується отримати.

Повторне отримання зразків здійснюється відкрито згідно з правилами КПК України, якщо втрачається необхідність зберігати таємницю щодо факту дослідження попередніх зразків, отриманих негласно.

Також, згідно ст. 275 КПК України, під час проведення НС(Р)Д слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення НС(Р)Д у випадках, передбачених КПК України.

Забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру.

§ 5. Повідомлення про підозру

Повідомлення про підозру визначає подальше спрямування кримінального провадження і означає появу нового учасника процесу – підозрюваного. Підозрюваним є особа, якій повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок не встановлення її місцезнаходження, проте вжито заходів для вручення у спосіб для вручення повідомлень.

Повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадках:

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- 2) обрання до особи одного з запобіжних заходів;
- 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язані невідкладно повідомити підозрюваному про його права, після чого на прохання підозрюваного детально роз'яснити кожне із прав.

Особа повідомляється про підозру державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри. Якщо підозрюваний не володіє мовою судочинства, повідомлення про підозру повинно бути вручено в перекладі на його рідну мову або мову, якою він володіє. У разі необхідності можна користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Суб'єктами складення письмового повідомлення про підозру є прокурор або слідчий за погодженням з прокурором.

У повідомленні повинно бути зазначено: прізвище та посаду слідчого, прокурора, який здійснює повідомлення; анкетні відомості особи, яка повідомляється про підозру; найменування (номер) кримінального провадження; зміст підозри; правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа; стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення; права підозрюваного та підпис слідчого, прокурора.

Якщо одна особа вчинила декілька кримінальних правопорушень, що кваліфікуються за різними статтями Особливої частини КК України, складається одне повідомлення про підозру. Якщо у співучасті одне або декілька кримінальних правопорушень вчинили декілька осіб, повідомлення про підозру складається щодо кожного з них окремо.

Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений для вручення повідомлень. Затриманій особі потрібно його вручити не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання. Якщо це правило не дотримано – особа підлягає негайному звільненню.

Дата та час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 278 КПК України).

У випадку виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри слідчий, прокурор зобов'язаний виконати дії, передбачені ст. 278 КПК України. Підставами може слугувати, наприклад, недоведеність участі підозрюваного у вчиненні одного або декількох кримінальних правопорушень з числа тих, що ставляться йому в вину у повідомленні про підозру, не підтвердження обставин, що обтяжують відповідальність, встановлення обставин, що пом'якшують відповідальність тощо.

Слід пам'ятати, що процесуальне значення має тільки повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри. Отже, в новому процесуальному документі варто відобразити факт повідомлення про первинну підозру із зазначенням дати, вказати зміст підозри, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, зазначити нові фактичні обставини, встановлені досудовим

розслідуванням (їх стислий виклад), мотиви зміни підозри та зміст нової підозри. Якщо повідомлення про підозру здійснив прокурор, повідомити про нову підозру або змінити раніше повідомлену підозру має право виключно прокурор.

§ 6. Зупинення досудового розслідування.

Якщо при розслідуванні кримінального правопорушення виникають обставини, які перешкоджають на певний час вчасно закінчити досудове розслідування, то прокурор або слідчий (за погодженням з прокурором) можуть тимчасово зупинити провадження досудового розслідування.

Зупинення досудового розслідування – це тимчасова вимушена перерва у провадженні досудового розслідування, зумовлена обставинами, що унеможливають його подальше здійснення. У ст. 280 КПК України передбачені всього чотири підстави зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру.

1 підстава. *Підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні*, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком. Закон не містить переліку таких захворювань. Вважається, що тяжким (психічним або соматичним) є захворювання, при якому стан здоров'я підозрюваного перешкоджає можливості його участі у кримінальному провадженні. Захворювання повинно бути не хронічним, а мати тимчасовий характер, тобто коли через деякий час можливе повне видужання або зняття гострих форм захворювання. Якщо в результаті судово-психіатричної експертизи буде встановлено, що психічне захворювання є хронічним і потребує лікування із застосуванням примусового заходу медичного характеру, досудове розслідування не зупиняється, а продовжується за правилами, встановленими главою 39 КПК України.

2 підстава. *Оголошення в розшук підозрюваного*. Якщо місцезнаходження підозрюваного невідоме або особа перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, то слідчий, прокурор оголошує його розшук, про що вказується в постанові про зупинення досудового розслідування й відомості вносяться до ЄРДР.

3 підстава. *Відмова слідчого судді у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування*. Це може відбуватися, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук. Більш детально правила здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia) регламентовано главою 24¹ КПК України.

4 підстава. *Необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва*. Правила здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження передбачено розділом IX КПК України.

Перелік підстав для зупинення досудового розслідування є вичерпним. За наявності інших обставин, наприклад: хвороби експерта, тривалого відрадженого підозрюваного тощо, розслідування продовжується, а якщо строк досудового розслідування закінчується, слідчий повинен звернутися з клопотання про його продовження.

Якщо у кримінальному провадженні є два або декілька підозрюваних, а підстави для зупинення стосуються не всіх, прокурор має право виділити досудове розслідування і зупинити його стосовно окремих підозрюваних.

Досудове розслідування зупиняється вмотивованою постановою прокурора або слідчого, дізнавача за погодженням з прокурором, відомості про що вносяться до ЄРДР.

Після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного. Тому до зупинення повинні бути виконані всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також всі дії для здійснення розшуку підозрюваного.

Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора:

- коли підстави для зупинення перестали існувати (підозрюваний видужав, його місцезнаходження встановлено, завершено проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва);

- у разі потреби проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій. Копія постанови про відновлення досудового розслідування надсилається стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Також досудове розслідування відновлюється у разі скасування слідчим суддею постанови про зупинення досудового розслідування.

Відомості про відновлення досудового розслідування вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

§ 7. Закінчення досудового розслідування

Закінчення досудового розслідування – завершальний етап діяльності на стадії досудового розслідування, на якому приймається підсумкове для цієї стадії рішення. Досудове розслідування закінчується тоді, коли вирішені всі його завдання та немає необхідності проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій, спрямованих на збирання, перевірку і дослідження доказів.

Прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру:

- 1) закрити кримінальне провадження, або
- 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, або
- 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Однією із форм закінчення досудового розслідування є *закриття кримінального провадження*. Згідно зі ст. 284 КПК України кримінальне провадження закривається якщо:

- 1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення;
- 2) встановлена відсутність у діянні складу кримінального правопорушення;
- 3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді й вичерпані можливості їх отримати;

- 3⁻¹) не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі;

- 4) набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою;

- 5) помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;

- 6) існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню;

- 7) потерпілий, а у випадках, передбачених КПК України, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством;

- 8) стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу;

- 9) стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені ст. 212 КК України, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9⁻² розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України;

- 9⁻¹) існує нескасована постанова слідчого, дізнавача, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК України, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності;

- 10) після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи.

Слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані закрити кримінальне провадження також у разі, коли строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру.

Про закриття кримінального провадження слідчий, дізнавач, прокурор приймає постанову, яку може бути оскаржено.

Слідчий, дізнавач приймає постанову про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9, 9⁻¹ ч. 1 ст. 284 КПК України, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру. Копія постанови слідчого, дізнавача про закриття

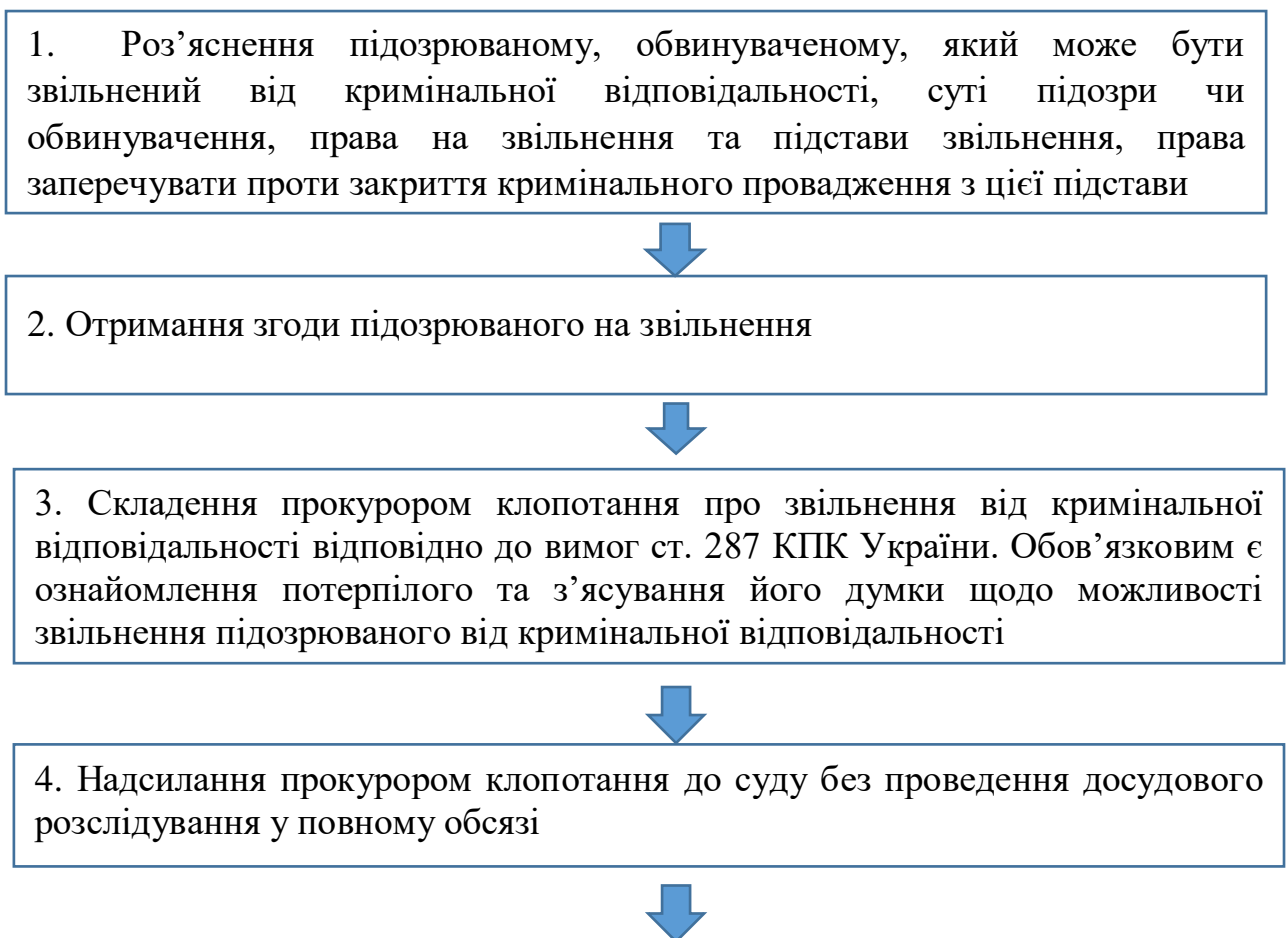
кримінального провадження надсилається заявнику, потерпілому, прокурору. Прокурор протягом двадцяти днів з моменту отримання копії постанови має право її скасувати у зв'язку з незаконністю чи необґрунтованістю. Постанова слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження також може бути скасована прокурором за скаргою заявника, потерпілого, якщо така скарга подана протягом десяти днів з моменту отримання заявником, потерпілим копії постанови.

Прокурор приймає постанову про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстав, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК України, крім випадку його закриття з підстави, передбаченої п. 3⁻¹ ч. 1 ст. 284 КПК України. Останнє здійснюється судом за клопотанням прокурора. Рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення.

Наступною формою закінчення досудового розслідування є *звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності*.

КК України визначений перелік підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності: дійове каяття (ст. 45); примирення винного з потерпілим (ст. 46); передача особи на поруки (ст. 47); зміна обстановки (ст. 48); закінчення строків давності (ст.49).

Процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності можна зобразити схематично.

5. Розгляд судом клопотання прокурора здійснюється у присутності сторін кримінального провадження та потерпілого. Суд зобов'язаний з'ясувати думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності

ба. Суд своєю ухвалою закриває кримінальне провадження та звільняє підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності у випадку встановлення підстав

бб. Суд своєю ухвалою відмовляє у задоволенні та повертає клопотання прокурору для здійснення кримінального провадження в загальному порядку у разі встановлення необґрунтованості клопотання або продовжує судове провадження в загальному порядку, якщо таке клопотання надійшло після направлення обвинувального акта до суду

Складення клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності може бути здійснено також стороною захисту.

Якщо підозрюваний чи обвинувачений заперечує проти його звільнення від кримінальної відповідальності, то досудове розслідування та судове провадження здійснюється в повному обсязі в загальному порядку.

Третьою формою закінчення досудового розслідування є *звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру*. Однак перед складанням відповідного процесуального документа прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до відповідних матеріалів.

Відкриття матеріалів стороною обвинувачення має свої особливості. Прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні. У тому числі надати будь-які докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого або сприяти пом'якшенню покарання.

Надання доступу до матеріалів включає в себе можливість робити копії або відображення матеріалів. На практиці найбільш розповсюдженим способом є копіювання паперових носіїв інформації, що найчастіше відбувається шляхом їх фотографування, або із застосуванням ксероксу, сканеру чи інших технічних засобів.

Відкриття матеріалів стороною захисту відбувається за запитом прокурора і передбачає обов'язок надати доступ та можливість скопіювати або відобразити

відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту. КПК України закріплює право не надавати прокурору доступ до будь-яких матеріалів, які можуть бути використані ним на підтвердження винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення.

Сторонам кримінального провадження, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ. Сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження – прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів. Цим важливим положенням не варто нехтувати, адже якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази.

Після відкриття матеріалів іншій стороні слідчий або прокурор складають підсумковий документ:

- 1) обвинувальний акт;
- 2) клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 3) клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру.

Обвинувальний акт є процесуальним рішенням, яким прокурор висуває обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення і яким завершується досудове розслідування. Він складається і підписується слідчим, дізнавачем, після чого затверджується і підписується прокурором. Обвинувальний акт може бути складений прокурором, якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим, дізнавачем.

Обвинувальний акт повинен відповідати вимогам, передбаченим у ст. 291 КПК України. Обвинувальний акт має містити такі відомості:

- 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);
- 3) анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);
- 4) анкетні відомості викривача (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);
- 5) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;
- 6) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення;
- 7) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання;
- 8) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;
- 9) підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими;

10) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування);

11) розмір запропонованої винагороди викривачу;

12) дату та місце його складення та затвердження.

Обвинувальний акт підписується слідчим, дізнавачем та прокурором, який його затвердив, або лише прокурором, якщо він склав його самостійно.

До обвинувального акта додається: 1) реєстр матеріалів досудового розслідування; 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування; 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування (крім випадку, передбаченого ч. 2 ст. 297-1 КПК України); 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного; 5) довідка про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження, у якій зазначаються: найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дата і місце державної реєстрації.

Надання суду інших документів до початку судового розгляду забороняється.

Клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру має відповідати вимогам ст. 291 КПК України, а також містити інформацію про захід виховного характеру, який пропонується застосувати.

Клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру також має відповідати вимогам ст. 291 КПК України, однак додатково містити інформацію про примусовий захід медичного характеру, який пропонується застосувати, та позицію щодо можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я.

Одночасно з переданням обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до суду прокурор зобов'язаний під розписку надати їх копію та копію реєстру матеріалів досудового розслідування підозрюваному (крім випадку, передбаченого ч. 2 ст. 297-1 КПК України), його захиснику, законному представнику, захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Якщо провадження здійснюється щодо юридичної особи, копії обвинувального акта та реєстру матеріалів досудового розслідування надаються також представнику такої юридичної особи.

Якщо досудове розслідування злочину до моменту повідомлення особі про підозру неможливо закінчити у строк, зазначений у ч. 2 ст. 219 КПК України, вказаний *строк може бути продовжений* неодноразово слідчим суддею за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором.

Якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку (дізнання) такий строк може бути продовжений прокурором у межах строку, встановленого п. 1 ч. 4 ст. 219 КПК України.

Якщо з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину досудове розслідування (досудове слідство) неможливо закінчити у встановлений КПК України строк, такий строк може бути продовжений у межах строків, встановлених п.п. 2 і 3 ч. 4 ст. 219 КПК України:

1) до трьох місяців - керівником місцевої прокуратури, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступником Генерального прокурора;

2) до шести місяців - слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора;

3) до дванадцяти місяців - слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із Генеральним прокурором чи його заступниками.

Строк досудового розслідування злочину може бути продовжений до трьох місяців, якщо його неможливо закінчити внаслідок складності провадження, до шести місяців внаслідок особливої складності провадження, до дванадцяти місяців – внаслідок виняткової складності провадження.

Клопотання про продовження строку досудового розслідування подається не пізніше п'яти днів до спливу строку досудового розслідування.

Строк досудового розслідування, що закінчився, поновленню не підлягає.

У ст. 295 КПК України встановлено порядок продовження строку досудового розслідування прокурором. Так, продовження строку досудового розслідування кримінального правопорушення до трьох місяців керівником місцевої прокуратури, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступником Генерального прокурора з дня повідомлення особі про підозру здійснюється за клопотанням слідчого або прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування.

У клопотанні про продовження строку досудового розслідування зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові підозрюваного;

2) найменування (номер) кримінального провадження;

3) суть повідомленої підозри і правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, у вчиненні якого підозрюється особа;

4) посилення на докази, якими обґрунтовується підозра;

5) процесуальні дії, проведення або завершення яких потребує додаткового часу;

6) значення результатів цих процесуальних дій для судового розгляду;

7) строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій;

8) обставини, що перешкождали здійснити ці процесуальні дії раніше.

Копія клопотання вручається слідчим або прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, уповноваженому на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування.

Підозрюваний, його захисник мають право до подання клопотання про продовження строку досудового розслідування подати слідчому або прокурору, який ініціює це питання, письмові заперечення, які обов'язково долучаються до клопотання і разом з ним подаються прокурору, уповноваженому на його розгляд.

Прокурор, уповноважений розглядати питання продовження строку досудового розслідування, зобов'язаний розглянути клопотання не пізніше трьох днів з дня його отримання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування.

Рішення прокурора про продовження строку досудового розслідування або про відмову у такому продовженні приймається у формі постанови.

Прокурор задовольняє клопотання та продовжує строк досудового розслідування, якщо переконається, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи завершення проведення експертизи, за умови що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин.

Якщо прокурор задовольняє клопотання слідчого, прокурора, він визначає новий строк досудового розслідування. Прокурор зобов'язаний визначити найкоротший строк, достатній для потреб досудового розслідування.

Прокурор відмовляє у задоволенні клопотання та продовженні строку досудового розслідування у разі, якщо слідчий, прокурор, який звернувся з клопотанням, не доведе наявність підстав, передбачених частиною шостою цієї статті, а також якщо досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для повідомлення про підозру, та/або підозрюваний причетний до цієї події кримінального правопорушення.

У разі відмови у продовженні строку досудового розслідування прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, зобов'язаний протягом п'яти днів здійснити одну з таких дій: 1) закрити кримінальне провадження; 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Порядок продовження строку досудового розслідування слідчим суддею встановлено ст. 295-1 КПК України.

Продовження строку досудового розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за відповідним клопотанням прокурора або слідчого у до:

- 1) шести місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні нетяжкого злочину;

- 2) дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

У клопотанні про продовження строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру зазначаються:

- 1) найменування (номер) кримінального провадження;
- 2) всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведені під час кримінального провадження;
- 3) обставини, що перешкоджали здійснити інші необхідні процесуальні дії раніше;
- 4) строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій;
- 5) інші відомості, що обґрунтовують необхідність продовження строку досудового розслідування.

У клопотанні про продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру зазначаються:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові підозрюваного;
- 2) найменування (номер) кримінального провадження;
- 3) суть повідомленої підозри і правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, у вчиненні якого підозрюється особа;
- 4) посилення на докази, якими обґрунтовується підозра;
- 5) процесуальні дії, проведення або завершення яких потребує додаткового часу;
- 6) значення результатів цих процесуальних дій для судового розгляду;
- 7) строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій;
- 8) обставини, що перешкоджали здійснити ці процесуальні дії раніше.

До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. При цьому слідчий, прокурор зобов'язані зазначити у відповідному клопотанні найкоротший строк, достатній для потреб досудового розслідування.

Слідчий суддя, встановивши, що клопотання подано без додержання вимог цієї статті, повертає його прокурору, слідчому, про що постановляє ухвалу.

Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про продовження строку досудового розслідування протягом трьох днів з дня його одержання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування, за участю слідчого або прокурора, а також підозрюваного та його захисника, у разі розгляду клопотання про продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру.

Слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування до повідомлення особі про підозру у разі його протиправності та необґрунтованості.

Також слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування після повідомлення особі про підозру, якщо слідчий не доведе, що додатковий строк необхідний для отримання доказів, які можуть бути використані під час судового розгляду, або для проведення чи

завершення проведення експертизи, за умови що ці дії не могли бути здійснені чи завершені раніше з об'єктивних причин, а також якщо досліджені під час вирішення цього питання обставини свідчать про відсутність достатніх підстав вважати, що сталася подія кримінального правопорушення, яка дала підстави для повідомлення про підозру, та/або підозрюваний причетний до цієї події кримінального правопорушення.

Про відмову у задоволенні клопотання про продовження строку досудового розслідування слідчим суддею постановляється вмотивована ухвала.

У разі відмови слідчим суддею у продовженні строку досудового розслідування прокурор, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення цього досудового розслідування, зобов'язаний протягом п'яти днів здійснити одну з наступних дій: 1) закрити кримінальне провадження; 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Ухвала слідчого судді про продовження строку досудового розслідування повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених КПК України, а також містити новий визначений строк досудового розслідування.

Ухвала слідчого судді, прийнята за результатами розгляду клопотання про продовження строку досудового розслідування, оскарженню не підлягає.

§ 8. Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень

Можливість здійснювати спеціальне досудове розслідування (*in absentia*) була передбачена Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 р.

Відповідно до ст. 297⁻¹ КПК України спеціальне досудове розслідування здійснюється на підставі ухвали слідчого судді у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110⁻², 111, 112, 113, 114, 114⁻¹, 115, 116, 118, ч.ч. 2-5 ст. 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), статтями 209, 255-258, 258⁻¹, 258⁻², 258⁻³, 258⁻⁴, 258⁻⁵, 348, 364, 364⁻¹, 365, 365⁻², 368, 368⁻², 368⁻³, 368⁻⁴, 369, 369⁻², 370, 379, 400, 436, 436⁻¹, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 КК України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Здійснення спеціального досудового розслідування щодо інших злочинів не допускається. Винятком є випадки, коли злочини вчинені особами, які переховуються від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності або оголошені у міждержавний та/або міжнародний розшук, та вони розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами,

перерахованими вище, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

З клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді має право звернутися прокурор або слідчий за погодженням з прокурором. Таке клопотання має відповідати вимогам ст. 297⁻² КПК України і розглядається слідчим суддею не пізніше десяти днів з дня його надходження до суду за участі особи, яка подала клопотання, та захисника.

Слідчий суддя має право своєю ухвалою:

1) повернути клопотання прокурору, слідчому, якщо воно подано без додержання вимог статті 297⁻² КПК України;

2) відмовити у задоволенні клопотання, якщо прокурор, слідчий не доведе, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук;

3) задовольнити клопотання.

Повторне звернення з клопотанням в одному кримінальному провадженні не допускається, крім випадків наявності нових обставин.

Однією з основних процесуальних гарантій здійснення спеціального досудового розслідування (*in absentia*) є необхідність надсилання повістки про виклик підозрюваного за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язкове її опублікування в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. Тільки з моменту опублікування повістки про виклик вищезазначеним способом, підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Якщо підозрюваний, стосовно якого слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, затриманий або добровільно з'явився до органу досудового розслідування, подальше досудове розслідування щодо нього здійснюється згідно із загальними правилами.

Відомості щодо підозрюваних, стосовно яких слідчим суддею постановлено ухвалу про здійснення спеціального досудового розслідування, невідкладно, але не пізніше 24 годин після постановлення ухвали, вносяться до Єдиного реєстру

Повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування та обов'язково публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження та на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. З моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.

Друкований орган, у якому публікуються протягом наступного року повістки про виклик підозрюваного, визначається не пізніше 1 грудня поточного року в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Копії процесуальних документів, що підлягають врученню підозрюваному, надсилаються захиснику.

§ 9. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків

Пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу є виконання третього Копенгагенського та Мадридського критерію, тобто адаптація національного законодавства з європейським. Одним із напрямів адаптації є гуманізація кримінальної відповідальності та введення інституту кримінальних проступків.

Європейський суд з прав людини в своїх рішеннях неодноразово визнавав інші види правопорушень «кримінальними» в автономному значенні цього поняття. Так, незважаючи на те, що у внутрішньодержавному праві України правопорушення передбачені, ст.ст. 51, 185, 185¹, 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення та ст.ст. 112, 113 Митного кодексу від 12 грудня 1991 р., не є злочинами, вони визнаються кримінальними у конвенційному значенні (див. рішення «Лучанінова проти України», «Веренцов проти України», «Гурепка проти України» та «Надточій проти України»). У зв'язку з цим, гарантії ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод поширюються також на осіб, які вчинили вказані діяння.

З прийняттям КПК України 2012 р., норми якого визначають проступок і злочин видами кримінального правопорушення, питання впровадження інституту кримінальних проступків набуло неабиякої актуальності. Однак, більшість законопроектів про кримінальні проступки потребували доопрацювання, адже їх зміст не відповідав Конституції України та принципам кримінально-правової доктрини.

І тільки 1 липня 2020 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22. 11. 2018 р. № 2617-VIII, яким внесено зміни до КК України та КПК України. Зокрема, кримінальним проступком визначено передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.

Окремі особливості досудового розслідування кримінальних проступків.

1. *Початок дізнання.* Керівник органу дізнання визначає дізнавача, який здійснюватиме досудове розслідування. Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР може бути: відібрано пояснення; проведено медичне освідування; отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів; вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім його предметом, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

2. *Додаткові процесуальні джерела доказів.* Джерелами доказів є не тільки показання, речові докази, документи, висновки експертів. Додатково ними є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів.

3. *Затримання.* У випадках, передбачених ст. 298² КПК України уповноважена службова особа може затримати особу, яка вчинила кримінальний проступок, але не більш як на три години з моменту фактичного затримання.

4. *Вилучення речей і документів.* Речі і документи, що є знаряддям та/або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання, виявлені під час затримання, особистого обшуку затриманої особи або огляду речей, вилучаються. Вони зберігаються органом, що їх вилучив, до розгляду провадження про кримінальний проступок по суті в суді. Речі та документи, вилучені під час обшуку затриманої особи, визнаються за постановою дізнавача речовими доказами та приєднуються до матеріалів. Залежно від результатів розгляду вилучені речі та документи у встановленому порядку конфіскують, повертають володільцеві або знищують.

5. *Особливості повідомлення про підозру.* Письмове повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку складається дізнавачем за погодженням із прокурором.

6. *Продовження строків дізнання.* У разі необхідності проведення додаткових слідчих і розшукових дій строк дізнання може бути продовжений за постановою прокурора до тридцяти днів.

7. *Запобіжні заходи.* Як тимчасовий запобіжний захід застосовується затримання особи, а також такі запобіжні заходи, як особисте зобов'язання та особиста порука.

8. *Слідчі (розшукові) дії.* Дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК України. Також можна відбирати пояснення для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, проводити медичне освідування, отримувати висновок спеціаліста, в окремих випадках знімати показання технічних приладів і технічних засобів, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім його предметом, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

Щодо негласних слідчих (розшукових) дій, то дозволяється тільки дві: 1) здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем, утримувачем, або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту; 2) встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

9. *Закінчення дізнання.* Дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше 72 годин з моменту затримання особи, подати прокурору всі зібрані матеріали разом із повідомленням про підозру. В свою чергу прокурор зобов'язаний за загальним правилом не пізніше трьох днів вчинити одну з таких дій:

- прийняти рішення про закриття кримінального провадження;
- повернути дізнавачу кримінальне провадження з письмовими вказівками про проведення процесуальних дій з одночасним продовженням строку дізнання до одного місяця та звільнити затриману особу;
- звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності;

- у разі встановлення ознак злочину направити кримінальне провадження для проведення досудового слідства.

10. Можливість подання клопотання прокурора про розгляд обвинувального акта у спрощеному провадженні. Встановивши під час досудового розслідування, що підозрюваний беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, прокурор має право надіслати до суду обвинувальний акт, в якому зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні. Умова – потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не повинні заперечувати проти такого розгляду.

§ 10. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

Відповідно до частини другої статті 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Стаття 24 КПК України гарантує кожному право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого, дізнавача в порядку, передбаченому КПК України.

Право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності дізнавача, слідчого, прокурора та слідчого судді є невід'ємною складовою кримінального процесу на стадії досудового розслідування. Саме у процесі оскарження проявляється дієвість таких засад кримінального провадження, як законність, рівність перед законом і судом та забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. Механізм оскарження рішень, дій чи бездіяльності є необхідним елементом кримінального процесу, оскільки гарантує не лише дію засад кримінального провадження, а і непорушність прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження.

Гарантований КПК України механізм оскарження надає можливість піддати сумніву законність діяння (дії або бездіяльності) уповноваженого суб'єкта, а у разі невідповідності засадам кримінального процесу або завданням кримінального провадження скасувати відповідне рішення або зобов'язати учасника кримінального провадження вчинити певну дію.

Існують 4 порядки оскарження на стадії досудового розслідування, що врегульовані главою 26 КПК, а саме:

- 1) оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора;
- 2) оскарження недотримання розумних строків;
- 3) оскарження ухвал слідчого судді;
- 4) оскарження слідчим, дізнавачем рішень, дій чи бездіяльності прокурора.